

A.J. Liehm

Vážení soudruzi,

[neboť tak jsme si zvykli oslovovat Vás, kteří řídíte osudy našich národů] v některých Vašich projevech a prohlášeních či zprávách o Vašich jednáních z poslední doby se vyskytly věty, které, nezlobte se, příliš připomínají minulost, aby nezbudily nedůvěru. Dovodili jsme se z nich, že existují síly, které zneužívají nebo se snaží zneužít nebo by mohly zneužít demokratizačního procesu k protisocialistickým cílům, dočetli jsme se o pokusech opozičních protisocialistických sil vstoupit na politickou scénu i o tom, že každý pokus protisocialistických sil ohrozí současný rozvoj socialistické společnosti a demokracie narazí na jejich rozhodný odpor. Atd.

Pochopte, že máme za sebou léta zkušeností, po nichž se už takto mluvit nedá. Alespoň tehdy ne, miníte-li svá slova na domácí adresu. Deset let se u nás operovalo protisocialistickými opozičními silami či v lepším případě potenciálně protisocialistickými živly, kdykoli bylo třeba vyvolat atmosféru, nebo se to hodilo k tomu, aby bez argumentu a konkrétní analýzy byl odsouzen ten či ti, jejichž pojetí socialismu se prostě neshodovalo s pojetím řeckně tehdejšího předsednictva strany. Mezi takovými protisocialistickými silami či potenciálně protisocialistickými živly se ocitla nejednou redakce Literárek, nebo třeba konkrétně já, ale zrovna tak jistě si vzpomenete, i nejeden z Vás. Nedivte se tedy, že když se dnes, ani ne pět měsíců po Novém roce, objevují znovu táž slova pro změnu ve Vašich ústech, tušíme čertovinu, jsme podezíraví, nedůkliví, nevěříme a ptáme se, oč vlastně jde. Logika moci a logika vlády jsou sakramentské věci a setrvačnost je velikánská síla. Proto je asi třeba hned na začátku upozornit Vás na jedno: Jestliže chcete, aby tyhle Vaše výroky a prohlášení nebyly považovány za návrat či pokus o návrat ke starým praktikám, a nechcete-li, abychom Vaše slova nebrali vážně, nebo za nimi hledali vždycky něco jiného, než v nich možná je — neboť tak jsme si to za léta zvykli — nemluvte už nikdy o protisocialistických silách atp., pokud současně neuvedete plné jméno a adresu. Tak to totiž předpokládá demokracie, kterou, tuším, chceme postupně nastolit. Ale hrozit, tvářit se tajemně: Však já vim, ale nepovím, sám uhadni, koho jsem myslel [třeba ty středoškolské studentky, ne?], a hlavně měj strach a dej si pozor! — proboha, soudruzi, jen se podívejte do zrcadla a vzpomeňte si, komu jste zničehonic podobní...

A ještě maličkost. Povolání politika je těžké a odpovědné, leč zcela dobrovolné. Vládnot národu, jehož všichni příslušníci se chovají rozumně, kde všichni všechno chápou, kde není extrémistů [ale také provokátérů], zbytečně radikálních živlů, nebo kde prostě nemohou být, protože se to netrpí — to dovědka každý trouba. Však jsme to zažili. Vy i my. Umění a obtíž politiky je právě v tom vládnout tehdy, když se někteří chovají zcela jinak, než je rozumné a vládě právě příjemné. Je to

část sakramentsky těžké, ale výhoda je v tom, že kdo nechce, nemusí to dělat. V demokracii má politik jednu nevýhodu: nemůže si stěžovat, že mu občan komplikuje život. To může právě jenom občan. Na politika.

Ale já vim, že to všechno víte. Jenom mě to tak napadlo.

LL č. 13, 23. května 1968

Václav Müller

Co je to socialismus?

O zhoubných důsledcích systému administrativně-direktivního řízení, jenž byl logickým vyústěním totálního mocensko-politického monopolu, již bylo napsáno mnoho.

Řečeno souhrně — naše země se ocitla na pokraji hluboké — za prvé ekonomické, za druhé politické, za třetí mravní krize.

Stav naší ekonomiky je nesporně krizový. Vyrbáme sice stále více věcí, ale permanentně klesající efektivnost vynakládaných zdrojů (zejména surovin a investičních statků) způsobuje, že lidé nežíjí lépe. Výroba jako moloch pohlcuje v mrtvých obrazech rostoucí část svých výsledků. Propast v technické úrovni mezi námi a vyspělými průmyslovými zeměmi se nezmenšuje, nýbrž zvětšuje. Stává se zřejmým, že nelze dále pokračovat v dosavadní „železné koncepci“, ale rozvoj a rekonstrukce řady tradičních odvětví zpracovatelského průmyslu, kde dosluhují zastaralé stroje a mechanismy z prvé republiky, vyžaduje rozsáhlé investice, na které nemáme.

Vnějšíkově je sice obtížné srovnávat tuto krizi např. s „velkou krizí“ kapitalistického hospodářství v 30. letech. Obávám se však, že budeme muset uznat, že krize naší ekonomiky je vážnější a hlubší. Překonání této krize bude nejen obtížnější, ale hlavně si to vyžádá delší dobu, než bylo svého času třeba k překonání „velké krize“ 30. let.

Nenechme se mást absencí vnějších projevů „klasické“ krize: masové nezaměstnanosti, hromadného bankrotu firem aj. Ostatně přezaměstnanost či zbytečná zaměstnanost by se mohla při existenci skutečného trhu a uplatnění strohého ekonomického kalkulu lechce přeměnit v masovou nezaměstnanost také u nás. Stejně tak zastavení ztrátových, dlouhodobě nerentabilních provozů by byl fenomén zcela srovnatelný s klasickým bankrotem firem.

Kapitalistická ekonomika překonala krize poměrně snadno proto, že v ní byly a jsou mechanismy, které — s pomocí příslušných korektiv z centra — vylučují dlouhodobou ekonomickou a technickou stagnaci. V ČSSR je nutno tyto mechanismy nejdříve teoreticky zkonstruovat a pak — realizovat; proto to bude proces nejen obtížnější, ale zejména časově náročnější.